

Vlinders in Meijendel: aantallen in 2010 langs twee telroutes

F.C. Hooijmans
Ametisthorst 235
2592 HJ Den Haag
email: fchooijmans@cs.com

A. Remeeus
Natuuronderzoeksbureau Remeeus
Smaragdhorst 324
2592 RX Den Haag
email: aremeeus@ziggo.nl

Sinds 1991 worden (dag)vlinders geteld langs de routes 'Parnassiapad' en 'Het Scheepje' in Meijendel. De tellingen vinden plaats tussen 31 maart en 1 oktober met een frequentie van drie tot vier keer per maand. Dit verslag geeft een beknopt overzicht van de resultaten van 2010. Daarnaast bekijken we in meer detail het aantalsverloop van vier trekvlinders: Oranje luzernevlinder, Atalanta, Distelvlinder en Gammauil. De band met de duinen van deze vlinders is minder sterk dan van de standvlinders, maar soms verschijnen ze in opvallende aantallen langs onze telroutes.

Resultaten in 2010

In 2010 werden minder vlinders geteld dan in het topjaar 2009, verdeeld over minder soorten. Maar 2010 was wel bovengemiddeld, vooral wat betreft het aantal vlinders (tabel 1). Dit is vooral te danken aan het Oranje zandoogje, dat in 2010 langs Het Scheepje de talrijkste vlinder was, slechts zeven jaar nadat hij zich daar voor het eerst liet zien. Voor twaalf van de 26 soorten dagvlinders uit tabel 1 was 2010 een goed tot zeer goed jaar. Voor vier soorten een gemiddeld jaar. Voor de overige tien soorten was 2010 een slecht tot zeer slecht jaar. Van de soorten met een vaste populatie in Meijendel is de afname bij het Zwartsprietdikkopje het grootst. 2010 was al het vierde jaar op rij met minimale aantallen (verdwenen langs het Parnassiapad en slechts enkele waarnemingen langs Het Scheepje).

Tabel 1. Aantallen vlinders langs het Parnassiapad en langs Het Scheepje: 2010 t.o.v. voorgaande jaren.

	Gem.	2010	2010 t.o.v. gem.		Gem.	2010	2010 t.o.v. gem.
Alle dagvlinders	952	1137	+/-				
Zwartsprietdikkopje	33	5	--	Distelvlinder	14	7	-
Groot dikkopje	2	17	++	Kleine vos	12	5	--
Oranje luzernevlinder	1	0	--	Dagpauwoog	14	18	+
Citroenvlinder	19	19	+/-	Gehakelde aurelia	6	15	++
Groot koolwitje	1	0	--	Landkaartje	1	2	+
Klein koolwitje	30	77	++	Kleine parelmoervlinder	95	98	+/-
Klein geaderd witje	13	5	--	Bont zandoogje	45	77	++
Kleine vuurvlinder	45	49	+/-	Argusvlinder	21	9	--
Eikenpage	1	2	++	Koevinkje	2	26	++
Boomblauwtje	1	0	--	Hooibeestje	102	136	+
Bruin blauwtje	18	44	++	Oranje zandoogje	6	211	++
Icarusblauwtje	122	111	+/-	Bruin zandoogje	276	141	-
Atalanta	15	23	++	Heivlinder	59	40	-
Nachtvlinders				Sint Jansvlinder	18	19	+/-
Sint Jakobsvlinder	20	49	+	Gamma-uil	79	29	--

Toelichting:

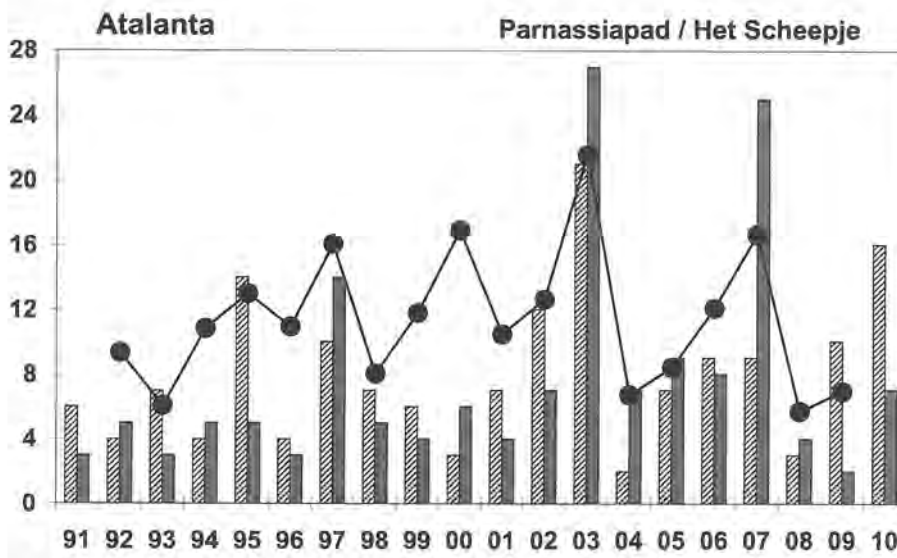
- Het gemiddelde jaartotaal betreft de jaren 1991 tot en met 2009 (elk jaartotaal is gedefinieerd als de som van zes maandmaxima; zie Hooijmans & Remeeus 2004).
- '+ + ' = minstens 50% hoger dan gemiddeld, '+ ' = 25% tot 50% hoger dan gemiddeld, '+/- ' = minder dan 25% afwijkend van gemiddeld, '- ' = 25% tot 50% lager dan gemiddeld, '- - ' = meer dan 50% lager dan gemiddeld.

Vier trekvinders

In de grafieken staat elke kolom voor de som van zes maandmaxima. Een maandmaximum is gedefinieerd als het hoogste aantal individuen van een soort dat tijdens één van de doorgaans drie of vier tellingen in de desbetreffende maand is vastgesteld. De linkerkolom in elk jaar betreft het Parnassiapad, de rechterkolom Het Scheepje. De door een lijn verbonden stippen in de grafieken van Atalanta en Distelvlinder geeft het verloop van de landelijke index weer (www.vlinderstichting.nl), waarbij 1992 op 100 is gesteld. Een landelijke index ontbreekt voor Oranje luzernevlinder en Gamma-uil.

Atalanta

De Atalanta is een trekvlinder, die elk jaar Nederland bereikt. De meeste overwinteren in het zuiden van Europa, vooral aan de Middellandse Zee, maar in toenemende mate ook noordelijker. De Atalanta's, die in het voorjaar uit de pop komen, treffen een omgeving aan met verdorrende brandnetels, hun waardplanten. Op zoek naar geschikte brandnetels trekt een deel de bergen in en een deel trekt naar het noorden (Bos e.a. 2006). En soms doen zij dat in grote aantallen! Kijkend naar de grafiek springt

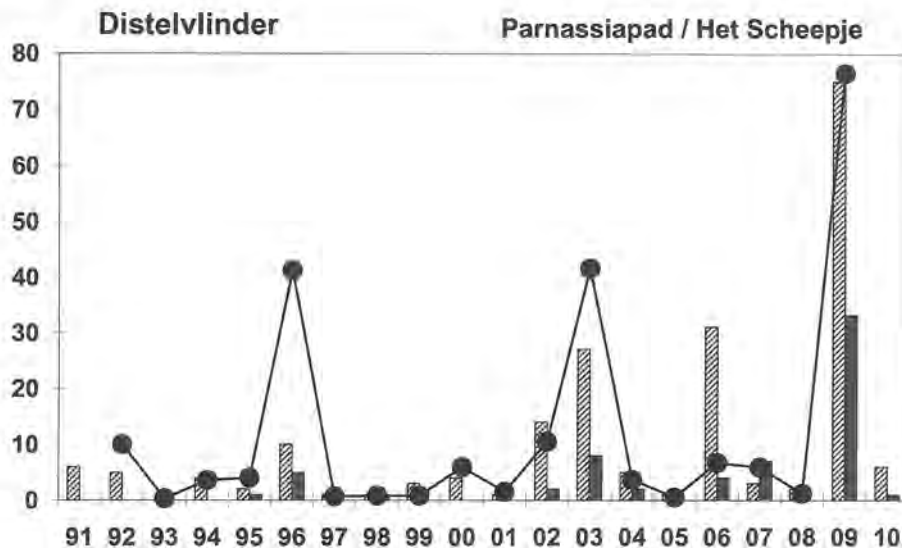

vooral 2003 eruit, zowel landelijk als langs beide routes. In andere invasiejaren volgt soms slechts één van beide routes de landelijke trend (bijvoorbeeld Het Scheepje in 2007), maar soms ook geen van beide (bijvoorbeeld in 2000). Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat bij de trekvinders, anders dan bij de meeste standvlinders, de aantallen van dag tot dag sterk kunnen fluctueren. Er is dan een gerede kans dat een telling niet precies samenvalt met de aanwezigheid van veel vlinders langs de telroute. In het najaar vindt vaak gerichte trek plaats van een nieuwe generatie Atalanta's naar het zuiden. Tijdens de septembertellingen zijn we hier soms getuige van.

Distelvlinder

De Distelvlinder zoekt het in de winter verder weg dan de Atalanta. Hij overwintert van Noord Afrika tot bezuiden de Sahara waar hij doorlopende generaties heeft. Ook de Distelvlinder onderneemt elk jaar trekbewegingen. Windkracht en windrichting spelen een belangrijke rol in het trekgedrag. De vlinders profiteren van meewind door zich met hoge luchtstromingen te laten meevoeren over de Sahara en de Middellandse Zee (Bos e.a. 2006).

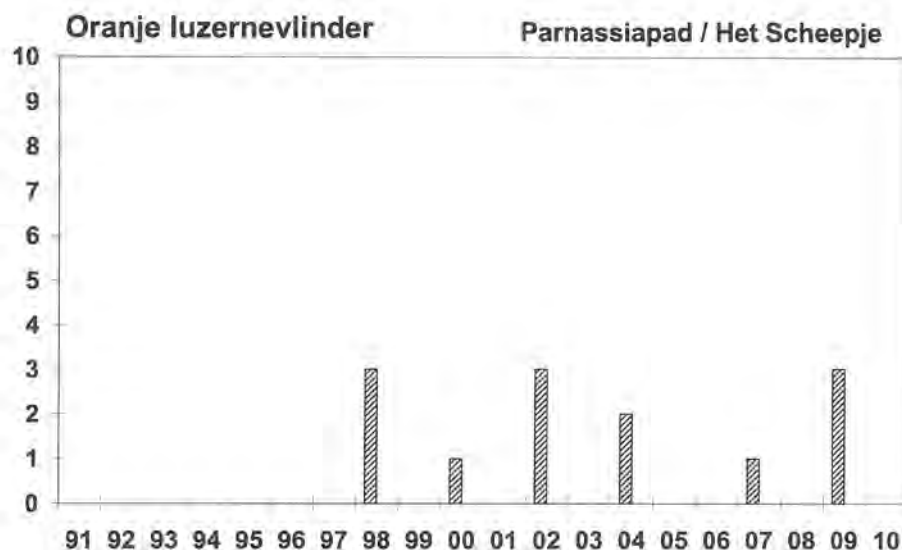
In tegenstelling tot de Atalanta bereikt de Distelvlinder in sommige jaren Nederland niet of slechts in zeer lage aantallen. De grafiek laat zien dat er langs onze routes vooral vóór 2002 nogal wat magere jaren waren. Het landelijk opvallende invasiejaar 1996 is enigszins zichtbaar langs beide routes. Het absolute topjaar tot nu toe was 2009, zowel landelijk als in Meijendel. Overal, ook in de steden,

waren toen Distelvlinders op de nectarplanten aan te treffen. De invasie van 2009 werd in gang gezet door overvloedige regenval in noordelijk Afrika in de late winter en het voorjaar. Dit zorgde voor veel geschikte voedselplanten (distels en brandnetels) voor de rupsen en vervolgens voor veel (trek)vinders. Gerichte trek in het najaar komt, in tegenstelling tot bij de Atalanta, bij de Distelvlinder nauwelijks voor. Vele sterven in noordelijker regionen.

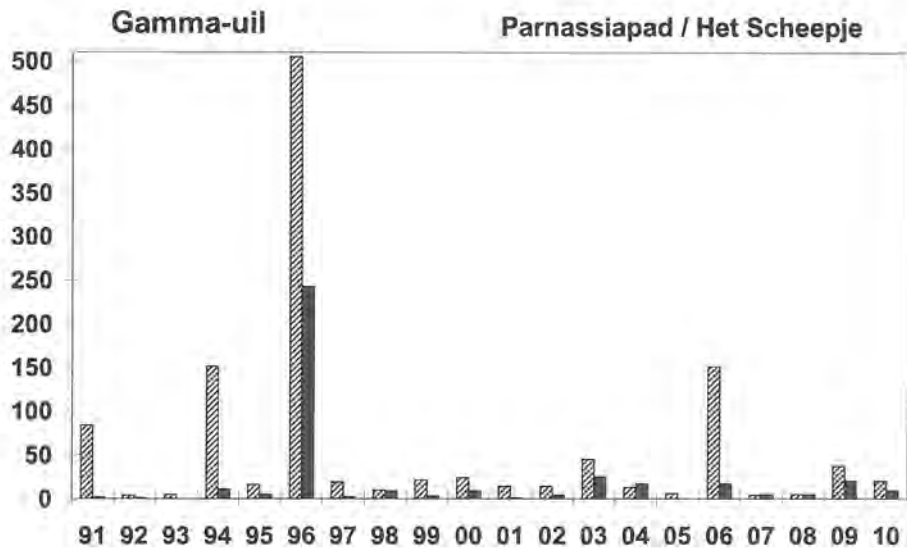
Oranje luzernevlinder

De Oranje luzernevlinder trekt ieder voorjaar vanuit Zuid-Europa en Noord-Afrika naar het noorden. Tijdens de trek planten de vlinders zich voort. De nakomelingen trekken verder noordwaarts (Bos e.a. 2006). In slechte jaren bereiken de vlinders Nederland niet. In goede jaren vindt een invasie in grote delen van Europa plaats. Een landelijke index ontbreekt, maar recente goede jaren in Nederland waren 1998, 2000, 2003, 2006 en 2009. Enkele vlinders verschijnen soms langs het Parnassiapad. De jaren, waarin dat gebeurt, vallen niet altijd samen met invasiejaren. Zo werden in het invasiejaar 2003 geen Oranje luzernevlinders langs het Parnassiapad gezien, maar wel in 2002 en 2004. De soort komt voor in open, kruidenrijke terreinen. Dit verklaart waarom de soort nooit langs Het Scheepje is vastgesteld. Deze route ligt immers in het struweelrijke middenduin, terwijl het Parnassiapad zich door de kort-grazige vegetatie van het buitenduin slingert.

Gamma-uil

De Gamma-uil is een dagactieve nachtvlinder, die in het voorjaar vanuit het Middellandse Zeegebied naar het noorden trekt en Midden- en Noord-Europa koloniseert. De soort komt overal voor waar nectarrijke bloemen te vinden zijn. Vermoedelijk omdat de dichtheid daarvan groter is in het buitenduin dan in het middenduin worden langs het Parnassiapad meer Gamma-uilen gezien dan langs Het Scheepje. Vooral langs het Parnassiapad manifesteren zich echte invasiejaren. Daaronder spant 1996 de kroon. Dat jaar leverde ook een enorme uitschieter binnen het meer gelijkmatige aantalsverloop langs Het Scheepje.

Afgaande op onze telresultaten (bij het ontbreken van een landelijke index) was er tot nu toe sinds 1996 alleen in 2006 een in vergelijking met andere jaren opvallend grote invasie van deze soort in Nederland. Overigens tellen we overdag slechts een fractie van de aanwezige Gamma-uilen, zoals blijkt uit de aantallen die je soms ziet bij een bezoek aan de duinen na zonsondergang.

Literatuur

- Bos F, M Bosveld, D Groenendijk, C van Swaay, I Wynhoff, De Vlinderstichting (2006). De Dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming. Naturalis, KNNV Uitgeverij, EIS-Nederland.
- Hooijmans FC & A Remeus (2004). Vlinders in Meijendel: aantalsverloop langs twee telroutes. Holland's Duinen 45: 30-40.